PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Cùng với sự bùng nổ của cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư (CMCN 4.0), những tiến bộ về khoa học kỹ thuật đã tác động sâu sắc đến sự phát triển kinh tế - xã hội, đặc biệt là trong việc ứng dụng công nghệ thông tin (CNTT) vào thực tiễn, điển hình như hợp đồng thông minh (HĐTM). Đây là một hình thức giao kết hợp đồng với tính năng nổi bật là nhanh chóng, bảo mật cao và tự động thực thi nhờ việc mã hoá các điều khoản hợp đồng bằng chương trình máy tính dựa trên công nghệ chuỗi khối[1] (còn gọi là công nghệ blockchain), giúp giảm thời gian và tăng hiệu quả của việc quản lý quá trình thực hiện hợp đồng[2]. Bên cạnh đó, HĐTM còn mang đến nhiều lợi ích cho các doanh nghiệp như giúp tiết kiệm chi phí, tăng độ tin cậy, giảm thiểu rủi ro và tranh chấp liên quan đến hợp đồng.

Trên thế giới, vào những năm 90 của thế kỷ XX, khái niệm "hợp đồng thông minh" đã được đề cập lần đầu tiên bởi Nick Szabo – một nhà khoa học máy tính. Theo đó, HĐTM là "một nhóm các lời hứa hẹn được thể hiện dưới dạng điện tử, bao gồm các bước mà các bên tham gia hợp đồng phải thực hiện để hoàn những lời hứa hẹn đó"[24]. Một ví dụ về HĐTM ở thời điểm này cũng được Nick Szabo đưa ra là máy bán hàng tự động với máy thu tiền và thông qua một cơ chế đơn giản, giải quyết việc trả lại tiền thừa và sản phẩm một cách công bằng[3]. Với những ưu điểm của HĐTM, nhiều ý kiến cho rằng HĐTM là một phiên bản mới và hiện đại của hợp đồng pháp lý và sẽ trở thành một xu hướng mới của thế giới vì có khả năng thay thế hợp đồng truyền thống[4]. Sự phát triển của công nghệ với HĐTM đã loại bỏ những khó khăn trong các giao dịch quốc tế như

---

[1] Nguyễn Hữu Lộc, Huỳnh Thị Kim Thoa (2023), "Hợp đồng thông minh - góc nhìn từ khung chính sách của pháp luật Việt Nam", Kỷ yếu hội thảo khoa học "Hợp đồng thông minh - những vấn đề pháp lý liên quan", Trường Đại học Luật TPHCM, tr.14.

[2] Nur Khuzaimah Binti Mat Yunus (2022), "Legal issues of smart contracts in blockchain technology", Luận văn thạc sĩ, Trường Đại học Kỹ thuật Malaysia, nguồn: https://eprints.utm.my/99704/1/NurKhuzaimahMatMFABU2022.pdf truy cập ngày 5/9/2024.

[3] Nick Szabo (1996), "Smart Contracts: Building Blocks for Digital Markets", nguồn: https://www.truevaluemetrics.org/DBpdfs/BlockChain/Nick-Szabo-Smart-Contracts-Building-Blocks-for-Digital-Markets-1996-14591.pdf truy cập ngày 5/9/2024.

[4] EU (2022), "Smart Contracts Report", EU Blockchain Observatory and Forum Experts Panel, tr.5.

thanh toán quốc tế hay hoạt động tín dụng tại các ngân hàng thương mại Việt Nam vì các bên có thể nắm bắt thông tin về tình hình thực hiện hợp đồng một cách nhanh chóng. Ngoài ra, nhờ hệ thống máy tính, các chứng từ được kiểm tra dễ dàng và thông tin được chuyển giao nhanh chóng, tự động nên cắt bớt được nhiều thời gian và chi phí cho thủ tục, lưu trữ giấy tờ[5]. Những ưu điểm này của HĐTM đã được ứng dụng vào thanh toán quốc tế với giao dịch thư điện tử đầu tiên của ngân hàng HSBC chi nhánh Việt Nam. Tính đến tháng 2 năm 2021, ở nước ta, đã có 05 ngân hàng là BIDV, HDBank, Vietinbank, MBBank, Vietcombank đang triển khai thử nghiệm ứng dụng HĐTM vào giao dịch thư điện tử quốc tế ở một số giai đoạn trong HĐ. Thực tế này đã phản ảnh đúng Nghị quyết số 23 – NQ/TW ngày 22/3/2018 của Ban chấp hành Trung ương về định hướng xây dựng chính sách phát triển công nghệ quốc gia đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045 đã vạch ra định hướng đi tắt đón đầu công nghiệp 4.0 và công nghệ blockchain được xác định là một trong những công nghệ trọng tâm chỉ sau trí tuệ nhân tạo (AI).[6]

Trước tình hình này, nhiều quốc gia và khu vực trên thế giới như một số bang Hoa Kỳ, Trung Quốc và Liên minh châu Âu (EU) đã thừa nhận hiệu lực pháp lý của HĐTM và xây dựng khung pháp lý để điều chỉnh loại hợp đồng này, tuy nhiên, HĐTM vẫn chưa được thừa nhận tại một số quốc gia, trong đó có Việt Nam. Điều này đã gây ra nhiều cản trở cho các bên giao kết HĐTM tại Việt Nam khi xác định hiệu lực của HĐTM để áp dụng và xác lập quyền, nghĩa vụ của các bên trong hợp đồng vào thực tế. Đồng thời, vì HĐTM được xác lập và thực hiện hoàn toàn trực tuyến nên việc gian lận về hợp đồng, đánh cắp thông tin đặt ra một bài toán cần có lời giải đối với các nhà lập pháp và nhà quản lý. Thêm vào đó, các tranh chấp liên quan đến HĐTM sẽ được giải quyết như thế nào khi hợp đồng này được thể hiện hoàn toàn bằng mật mã cũng là vấn đề pháp lý lớn đối với nhà lập pháp.

---

[5] Hoàng Giang (2021), "Công nghệ Blockchain: Cơ hội cho các start – up Việt", nguồn: https://baochinhphu.vn/cong- nghe-blockchain-co-hoi-cho-cac-start-up-viet-102301627.htm , truy cập ngày 27/01/2023.

[6] Trần Linh Huân, Trần Thị Diện (2023), "Nhận diện hợp đồng thông minh và một số vấn đề pháp lý đặt ra cho Việt Nam", Kỷ yếu hội thảo khoa học "Hợp đồng thông minh - những vấn đề pháp lý liên quan", Trường Đại học Luật TPHCM, tr. 68.

Trong bối cảnh khoa học công nghệ ngày càng phát triển, việc thừa nhận tính pháp lý của HĐTM sẽ trở thành yêu cầu chung cho các quốc gia trên thế giới. Vì vậy, Việt Nam cần nghiên cứu các quy định pháp luật hiện hành để đánh giá mức độ tương thích của pháp luật Việt Nam đối với HĐTM, trên cơ sở so sánh với pháp luật của các nước trên thế giới về HĐTM để đề xuất các kiến nghị nhằm xây dựng khung pháp lý về HĐTM, đảm bảo quyền lợi cho các bên trong hợp đồng và khả năng hội nhập của Việt Nam với xu hướng chung của thế giới.

Với mong muốn nghiên cứu sâu hơn cơ sở lý luận về HĐTM và những quy định pháp luật Việt Nam có thể điều chỉnh HĐTM để từ đó kiến nghị xây dựng khung pháp lý về HĐTM, tác giả chọn đề tài "***Hợp đồng thông minh - kinh nghiệm của các nước và kiến nghị xây dựng khung pháp lý cho Việt Nam***" để thực hiện khóa luận tốt nghiệp.

2. Tình hình nghiên cứu đề tài

Dù HĐTM mới xuất hiện trong những năm gần đây nhưng vấn đề này đã được nhiều tác giả quan tâm nghiên cứu như sau:

2.1. Tình hình nghiên cứu ở Việt Nam

Luận văn "Những vấn đề pháp lý về hợp đồng thông minh và gợi ý hoàn thiện cho pháp luật Việt Nam" của Đoàn Huỳnh Thu Trang năm 2023, Trường Đại học Kinh tế TPHCM. Luận văn này đã nghiên cứu những quy định pháp luật hiện hành có thể áp dụng điều chỉnh HĐTM để đánh giá mức độ tương thích của HĐTM với khung pháp lý hiện hành. Đồng thời, tác giả cũng tiến hành so sánh với pháp luật nước ngoài để đề xuất một số giải pháp hoàn thiện quy định pháp luật về HĐTM ở Việt Nam để có thể đảm bảo quyền lợi của các bên trong HĐTM và tăng khả năng hội nhập của Việt Nam với nền kinh tế toàn cầu. Những nội dung về lý luận và pháp luật về HĐTM trong luận văn đã được tác giả kế thừa trong Chương 1 của khóa luận này.

Luận văn "Những vấn đề pháp lý về hợp đồng thông minh" của Phạm Văn Chính năm 2021 Khoa Luật, Đại học Quốc gia Hà Nội. Luận văn trình bày những vấn đề lý luận chung của HĐTM và các quy định pháp luật về loại hợp đồng này để đề xuất những giải pháp phù hợp cho pháp luật Việt Nam nhằm điều chỉnh về loại hợp đồng mới này trong tương lai. Các kết quả nghiên cứu về lý luận và pháp luật trong luận văn này được tác giả kế thừa trong các chương của khóa luận này.

Khóa luận tốt nghiệp "Hợp đồng thông minh và sự cần thiết xây dựng khung pháp lý về hợp đồng thông minh" của Nguyễn Ngọc Tuyết Châu, năm 2023, Trường Đại học Kinh tế - Luật. Tác giả đã nghiên cứu về bản chất pháp lý của HĐTM và đánh giá sự tương quan của HĐTM và hợp đồng truyền thống để chứng minh sự cần thiết của việc xây dựng khung pháp lý dành riêng cho HĐTM ở Việt Nam. Nội dung này đã được tác giả kế thừa trong Chương 2 của khóa luận này.

Bên cạnh đó, đề tài này được nghiên cứu trong nhiều bài viết của Hội thảo quốc tế với chủ đề "Hợp đồng thông minh - những vấn đề pháp lý liên quan" do Trường Đại học Luật TPHCM tổ chức năm 2023 như: "Khi hợp đồng thông minh được ứng dụng phổ biến tại Việt Nam – Góc nhìn từ nền tảng công nghệ đến khung pháp lý" của Lê Trần Quốc Công; "Hợp đồng thông minh – Góc nhìn từ khung chính sách của pháp luật Việt Nam" của Luật sư Nguyễn Hữu Lộc và Luật sư Huỳnh Thị Kim Thoa; "Hợp đồng pháp lý thông minh: phương thức giao kết và các vấn đề pháp lý cần lưu ý theo pháp luật Việt Nam" của Ngô Đình Thiện và Nguyễn Lê Hoài; "Cơ chế giao kết hợp đồng thông minh và những rào cản pháp lý trong pháp luật Việt Nam hiện nay" của Lê Hồ Trung Hiếu và Nguyễn Trung Thành; "Nguyên tắc hình thành hợp đồng thông minh – đánh giá mức độ phù hợp với quy định của pháp luật Việt Nam về hợp đồng và kinh nghiệm từ một số quốc gia trên thế giới" của Ngô Kim Hoàng Nguyên và Phan Phương Ngân; "Smart contract" – Theo pháp luật hợp đồng Việt Nam" của Nguyễn Thị Hoa và Nguyễn Hoàng Thái Hy; …. Trong những bài viết này, những vấn đề lý luận về HĐTM như khái niệm, đặc điểm của HĐTM và quy định pháp luật có thể áp dụng cho HĐTM đã được các tác giả phân tích theo pháp luật Việt Nam và các nước trên thế giới như Trung Quốc, Hoa Kỳ, EU, từ đó rút ra các bài học kinh nghiệm cho Việt Nam trong quá trình xây dựng khung pháp lý về HĐTM. Những nội dung trong các bài viết này có ý nghĩa tham khảo quan trọng nên đã được tác giả kế thừa trong Chương 2 của khóa luận này.

Ngoài ra, còn có một số bài viết khác được đăng trên các tạp chí khoa học như: Nguyễn Thị Quỳnh Yến, Vũ Thị Thu Trang, Vũ Anh Thư, "Sự phát triển của hợp đồng thông minh ở việt nam và một số vấn đề pháp lý đặt ra" được đăng trên tạp chí của Đại học Ngoại thương năm 2022 (FTU working paper series 2022, vol. 1, no. 5). Trong bài viết, các tác giả đã nghiên cứu về tiềm năng phát triển của HĐTM và đánh giá những

tác động của HĐTM đối với nền kinh tế - xã hội, đồng thời phân tích những vấn đề liên quan đến HĐTM và đề xuất hướng hoàn thiện pháp luật Việt Nam.

Bài "Hợp đồng thông minh: Bước nhảy vào thể giới viễn tưởng" của Vũ Thị Diệu Thảo năm 2018 đăng trên Tạp chí Tia sáng số 04. Tác giả đã phân tích các quan điểm liên quan đến việc thừa nhận tính pháp lý của HĐTM, từ đó đưa ra kết luận về khả năng công nhận HĐTM như các hợp đồng truyền thống.

Bài viết "Blockchain, và hợp đồng thông minh- Xu thế tất yếu của cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 và những thách thức pháp lý đặt ra" của Hoàng Thảo Anh và Đồng Thị Huyền Nga năm 2019 được đăng trong Kỷ yếu Hội thảo quốc tế "Trách nhiệm dân sự và hợp đồng - Kinh nghiệm của Việt Nam và Liên minh châu Âu" của Trường Đại học Luật, Đại học Huế. Bài viết phân tích những vấn đề lý luận liên quan đến HĐTM và phương thức vận hành của hợp đồng này, từ đó đề xuất những kiến nghị hoàn thiện pháp luật Việt Nam để điều chỉnh về HĐTM.

Các bài viết khác về HĐTM như: "Về hợp đồng thông minh" của Trần Linh Huân năm 2022 trên Tạp chí Kiểm sát số 24; "Bàn về hợp đồng thông minh trong thời đại công nghiệp 4.0" của Nguyễn Thị Hoài, Nguyễn Thị Thu Hương trên Báo Lao động Công đoàn;…

2.2. Tình hình nghiên cứu ở nước ngoài

Trên thế giới, đề tài nghiên cứu về HĐTM đã được thực hiện bởi nhiều tác giả như:

Luận văn "Smart Contracts: the latest challenge for Contract law" của tác giả Umberto Verri năm 2019 tạiTrường Đại học Amsterdam. Tác giả đã xem xét các vấn đề pháp lý phát sinh từ việc đưa HĐTM vào phạm vi điều chỉnh bởi khung pháp lý như các loại hợp đồng khác, tuy nhiên dẫn đến một số vấn đề về khả năng tương thích giữa HĐTM và khung pháp lý hiện hành. Từ đó, luận văn đề xuất các kiến nghị giải quyết các vấn đề pháp lý phát sinh liên quan đến HĐTM. Những bài học kinh nghiệm trong luận văn này đã được tác giả kế thừa trong Chương 2 của khóa luận này.

Bài viết "Place of smart contracts in civil law. A few comments on form and interpretation" của Jakub J. Szezerbowski năm 2017 trong Hội thảo "Proceedings of the 12th Annual International Scientific Conference NEW TRENDS 2017" Bài viết đã tập

trung phân tích và bình luận về giá trị pháp lý, hình thức và sự giải thích hợp đồng thông minh trong khuôn khổ luật dân sự.

Bài viết "Smart Contracts and Contract Law, The Cambridge Handbook of Smart Contracts, Blockchain Technology and Digital Platforms" của Larry A. DiMatteo, Michel Cannarsa, Cristina Poncibò năm 2019. Nhóm tác giả đã tập trung phân tích về vị trí của công nghệ Blockchain và hợp đồng thông minh trong pham vi pháp luật chung về hợp đồng.

Bài viết "Formation of Smart Contracts under Contract Law" của nhóm tác giả Mateja Durovic và André Janssen năm 2019 trong sách chuyên khảo "The Cambridge Handbook of Smart Contracts, Blockchain Technology and Digital Platforms". Trong bài viết này, nhóm tác giả đã nghiên cứu về những thách thức, xung đột trong sự hình thành của hợp đồng thông minh trên nền tăng Blockchain với luật hợp đồng truyền thống.

Bài viết "Legal Creation of Smart Contracts and the Legal Effects" của Yang Liu, Jincheng Huang năm 2019, Tạp chí Journal of Physics: Conference Series. Bài viết này đã tập trung vào đánh giá các quy định pháp luật liên quan đến hiệu lực pháp lý của HĐTM và đề xuất các kiến nghị hoàn thiện để HĐTM có hiệu lực như các loại hợp đồng khác.

Nhìn chung, các nghiên cứu trên mặc dù đã phân tích được những rào cản pháp lý đối với HĐTM và sự cần thiết phải xây dựng khung pháp lý điều chỉnh về loại hợp đồng này nhưng vẫn chưa phân tích sâu về từng quy định cụ thể liên quan đến HĐTM, đặc biệt ở Việt Nam nên khóa luận tốt nghiệp này sẽ mở ra một hướng nghiên cứu mới về những vấn đề pháp lý liên quan đến HĐTM.

3. Mục đích và nhiệm vụ của đề tài

3.1. Mục đích của đề tài

Khóa luận được thực hiện nhằm mục đích phân tích cơ sở lý luận và các quy định pháp luật hiện hành có thể áp dụng để điều chỉnh HĐTM tại Việt Nam, qua đó đánh giá khung pháp lý về HĐTM ở Việt Nam hiện nay. Đồng thời, khóa luận cũng thực hiện nghiên cứu pháp luật của các nước về HĐTM để rút ra bài học kinh nghiệm và đề xuất các kiến nghị cho Việt Nam trong việc xây dựng khung pháp lý về HĐTM.

3.2. Nhiệm vụ của đề tài

Để đạt được mục đích nghiên cứu, khóa luận xác định rõ những nhiệm vụ cụ thể như sau:

- Nghiên cứu những vấn đề lý luận và quy định pháp luật có thể điều chỉnh HĐTM ở Việt Nam.
- Phân tích các quy định pháp luật về HĐTM của các nước điển hình như Trung Quốc, Hoa Kỳ và EU.
- Đánh giá khung pháp lý về HĐTM ở Việt Nam và đề xuất các kiến nghị cho Việt Nam trong việc xây dựng khung pháp lý trên cơ sở kinh nghiệm của các nước.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu của đề tài

4.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của khóa luận là những vấn đề lý luận và pháp luật liên quan đến HĐTM của Việt Nam và các nước trên thế giới.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

Về nội dung: vì HĐTM là một loại hợp đồng sử dụng công nghệ để thực hiện, do đó, để đảm bảo tính chuyên sâu của khóa luận theo chuyên ngành Luật Kinh tế, khóa luận chỉ tập trung nghiên cứu về HĐTM trong khuôn khổ pháp lý.

Về không gian: khóa luận giới hạn nghiên cứu pháp luật ở Việt Nam và các nước, khu vực điển hình như Hoa Kỳ, Trung Quốc và EU.

Về thời gian: vì HĐTM mới được sử dụng gần đây nên khóa luận chỉ giới hạn nghiên cứu trong thời gian 5 năm gần đây.

5. Phương pháp nghiên cứu:

Để hoàn thành giải quyết được đề tài nêu trên tác giả sử dụng kết hợp các phương pháp chủ yếu sau đây:

5.1. Phương pháp luận

Đề tài sử dụng phương pháp luận của chủ nghĩa Mác – Lênin về duy vật biện chứng và duy vật lịch sử; tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước và pháp luật; chủ trương, chính sách của Đảng Cộng sản Việt Nam và các quy định của pháp luật Việt Nam có thể điều chỉnh về HĐTM.

5.2. Phương pháp nghiên cứu khoa học

Phương pháp phân tích, tổng hợp: Phương pháp này được tác giả sử dụng chủ yếu ở Chương 1 nhằm phân tích những vấn đề lý luận về HĐTM để làm cơ sở cho việc nghiên cứu và hoàn thiện khung pháp lý về HĐTM.

Phương pháp giải thích pháp luật: Phương pháp này được sử dụng ở cả 2 chương của khóa luận nhằm giải thích một số những quy định pháp luật của Việt Nam và các nước trên thế giới (Hoa Kỳ, Trung Quốc và EU) có thể áp dụng để điều chỉnh HĐTM.

Phương pháp so sánh: Phương pháp này được sử dụng chủ yếu ở Chương 2 để nghiên cứu về kinh nghiệm pháp luật của các nước trên thế giới, từ đó rút ra bài học kinh nghiệm cho Việt Nam khi xây dựng khung pháp lý về HĐTM.

Phương pháp bình luận: Tại chương 2, phương pháp này được tác giả sử dụng khi nghiên cứu về kinh nghiệm lập pháp của các nước và đánh giá các quy định hiện hành của pháp luật Việt Nam có thể áp dụng để điều chỉnh HĐTM.

6. Bố cục của luận văn

Ngoài phần mở đầu, kết luận và danh mục tài liệu tham khảo, Luận văn được thiết kế gồm 2 chương:

Chương 1. Cơ sở lý luận và pháp luật về hợp đồng thông minh

Chương 2. Pháp luật về hợp đồng thông minh của các nước và kiến nghị cho Việt Nam